

B

733.

KAUFMANN
DÁVID
KÖNYVTÁRA

B. 733.

1812 - 1813

קול מבשר

מבשר ואומר

כי בעזרת צורי וגואלי אוציא לאור

את

ספר הלכות גדולות

הידוע,

על דרך חדש, המבואר בפנים.

אנכי

יעקב רייפּמאַן.

פראג

שנת תרי"ט לפ"ק.

Prag 1859.

Druck bei S. Freund, Altstadt Lange Gasse No. 922.

קול מבשר.

אליכם חכמי לב אקרא, וקולי אל נבונים. האהבים לשאב מי תורתם מכאר הפרוה שרים קדמונים, ולדעת כל דבר ממקורו הראשון.

עמדו נא לימיני, ועזרוני להפק את זממי ולהוציא לאור את ספר הלכות גדולות, הידוע, על דרך חדש, עם הקדמה גדולה, וציוני מקומות מאמרי חכמי התלמוד והגאונים והרבנים המובאים בו, ובאור יפה, וזה הוא משפט הספר ומעשהו: הוא מחולק לששה כרכים, על שמיצית גדולה (גרסס קטמין). הכרך הראשון הוא כולל הקדמתי והקדמת מחבר הספר. הכרך השני, סדר זרעים, אשר יש בו שש ואו שבע וידובר מזה בגוף הספר הלכות. הכרך השלישי, סדר מועד, אשר יש בו אחת ועשרים הלכות. הכרך הרביעי, סדר נשים וטהרות, אשר יש בו חמש עשרה הלכות. הכרך החמישי, סדר גזיקין, אשר יש בו שש עשרה הלכות. הכרך הששי, סדר קדשים, אשר יש בו שמונה עשרה הלכות. הקדמתי כוללת עשרה פרקים, וזה תוכן ענינם.

א. ידבר משם הספר הלכות גדולות, וירשם כל הספרים המכונים בשם הלכות, אם בשם הזה לבד, או בהוספת שם אחר. ויבאר את תכונתם. וידבר גם מהלכות אלדד הדני המכונות בפי בעלי אספות אחדים בשם: הלכות איי ויברר כי איי איננו ר"ת ארץ ישראל, כי אם אמר יהושע, וכי התכנו ככה בעבור שכמעט כל הלכה מהן מתחלת כלשון: אמר יהושע, ואגב ידבר גם מכל ספר אלדד הדני. וישער

כי הרי"ף היה הראשון לסדר הלכות פסוקות על סדר המסכתות, וכי מספר הלכות גדולות לר' שמעון קיירא לא היה על סדר המסכתות, כי אם על סדר המצות, כעין השאלות דרב אחאי, וכי בכלל זה בא מספר המצות בראשו, ויבא ראייה מראבי"ע (שמות כ"ב) ומספר המצות להרמב"ם, כי מספר המצות הלזה הוא מאת ר' שמעון קיירא. ויחקר הוראת שם הלכה.

ב. ידבר מתכונת הספר, ויברר כי הוא קצור מספר הלכות גדולות לר' שמעון קיירא, ומספר הלכות פסוקות לר' יהודאי גאון, עם הוספות רבות מספרים אחרים, כמו ש"ת הגאונים, שאלות דרב אחאי, סדר ר' עמרם גאון, פרושי ופסקי רבנו חננאל, הלכות הרי"ף, והדומים אליהם, ויציין כל המאמרים הלקוחים מן הספרים ההם, ויראה כי מן השאלות לקחו כ"ח או כ"ט מאמרים, וכך יברר כי יש בו גם איזו הוספות מאת המקציר והמוסיף עצמו, אשר היה בזמן מאוחר, וכי הן בלתי נכונות, ויוסף לאמר, כי בעבור שהוא אך קצור מספר הלכות גדולות לר' שמעון קיירא, אין להרפלא עוד על כל המאמרים המובאים בספרי הקדמונים בשם הלכות גדולות ואינן בהלכות גדולות אשר לפנינו, וירשם כל המאמרים ההם בסדר נכון.

ג. ידבר מהענינים הכלולים בו, ויראה כי יש בו מספר המצות, הלכות, אגדות, באורי מלות, באורי מאמרים, מעט רפואות, וסגלות, וכדומה.

ד. כולל שמות החכמים המובאים בו, ע"ס א"ב, ותולדותיהם, ופעולותיהם, לתועלת בני עמנו, וידבר גם מתולדות ר' שמעון קיירא.

ה. כולל שמות הספרים המובאים בו, ע"ס א"ב, עם א"ו הערות.

ו. ידבר מתכונת לשונו, ויסדר כל המלות הקשות הנמצאות בו ואינן מובאות בשום מקום, ע"ס א"ב, עם הערות מושכלות.
ז. יסדר כל המלות הקשות הנמצאות בו ומובאות בספר הערוך, עם הערות מושכלות.

ח. ידבר ממעיני ספר הלכות גדולות לר' שמעון קיירא, ויזכיר כי גם התלמוד הירושלמי היה לו למעין, וכי לקחו ממנו ל"ד או ל"א מאמרים, ויסתפק אם גם מסכת עבדים ומסכת כותים* היו לו למעין.

ט. יספר כל הקורות את הספר הזה, וכל התלאות אשר מצאוהו, כי חלו בו ידי מעתיקים בוערים, וישבשו את מלותיו, ויחליפו מצבי מקומות מאמריו, ואיזה מאמרים ממנו הציבו ב"א וג' פעמים, ויזכיר כל זה בראיות ברורות, וידבר הרבה על הסדר הראוי למאמריו, ועל סיומו בהלכות הספד אשר הוא ע"ד סיום ספר קהלת, ואגב גררא ידבר גם על סיום מסכת אבות, וידבר גם מן הפירושים וההשגות אשר נתחברו עליו, ומן הדפוסים השונים אשר נדפסו בו, ויראה מי ומי מבעלי אסופות הנודעים היו בקיאים בו, ויברר כי הרב ר' יוסף קארו בעל ב"י וש"ע והרמ"א לא היו בקיאים בו, ואולי לא ראוהו כלל, ובעל מגלת אסתר העיד על עצמו (בספרו זה) כי לא ראהו.

י. ישקל במאזני שכל דעת האומרים כי כל דברי ספר

* ב' המסכתות ההן נדפסו בפיסא שנת תקע"ו בתוך ס' שמות יהודה לר' יהודה נגאר, במסכת עבדים יש ג' פרקים, ובמסכת כותים ב' פרקים, וזה נעלם מעיני המבקרים, החושנים כי נאבדו ועוד אינם.

הלכות גדולות הם דברי קבלה, וישא ויתן גם בדעת האומרים על כל דברי הגאונים בכלל כי הם דברי קבלה. וכן בדעת האומרים על דברי רבנו חננאל כי הם דברי קבלה, ואגב כל עניני הפרקים האלה יבאו גם ענינים אחרים רבי התועלת.

ציוני מקומות מאמרי חכמי התלמוד והגאונים והרבנים המובאים בו, כוללים גם ציוני כל המקומות אשר מובאים בהם דברי ופסקי הספר עם הערות.

הבאור הוא כולל הערות והגהות מושכלות ופלפולים משרים בדרך אמת.

בסוף כל כרך מחמשה כרכים האחרונים תבאנה הערות על דברי השאלתורת דרב אחאי המתיחסים אל כל כרך וכרך, ועל פירושם המכנה: שאילת שלום להרב הגאון ר' ישעיה בערלש.

חנוני נא אחי ורעי! וסעדוני ברוב חסדכם גם לשלמות מלאכת כלי חפץ הזה, למען תצא כלילת יופי, וכל מום לא יהיה בו, גם להוצאתה לאור. לשלמות המלאכה תרכו לי ענותכם לכבדני בכל החדשות אשר חנן ד' אתכם בספר הזה. ובכל הענינים הכלולים בהקדמתי הנ"ל, וביחוד בעניני החכמים והספרים המובאים בו, ובהמלות הקשות הנמצאות בו, גם אלה אשר אינן מובאות בשום מקום, גם אלה המובאות בספר הערוך. להוצאתה לאור, תדברו על לב נדיבי ושועי עמנו לשחד מכחם בעדי, ולתמוך את ידי הרפות בימין צדקם. ולמען יקל לכם לדרוש ולתור על עניני החכמים והספרים והמלות הנ"ל, אערכם פה למאור פניכם בסדר נכון.

שמות החכמים הנזכרים בספר הלכות גדולות ע"ס א"ב.

מר אהינאי. פעם אחת, בסוף הלכות מילה: ואית דאמרי משום מר אהינאי.

רב אחא (בלא יו"ד בסוף). ד' פעמים. ב' פעמים שמו לבד ובי' פעמים בהוספת שם מקומו שיבחא. בהלכות ברכות (פ"ו): והכיין אמר מר רב אחא. ואמר מר רב אחא. בהלכות גדה: מר רב אחא משיבחה הכי הוה אמר. בהלכות הלואה: ומר רב אחא משיבחה ובגוף דה"י הרבירתי פה לדבר על תולדותיו ועל קורות ספרו שאלתות. בקורות ההן יראה הקורא חדשות רבות.

גאון (סתם). ד' פעמים. בהלכות קדוש והבדלה: הכי אמר גאון. בהלכות יו"ט: אמר גאון. בהלכות אבל: והכיין אמרו משום גאון. בהלכות יבום וחליצה (כ"ט ע"ד): דהכיין אמר גאון. בסדור החליצה: דאמר ליה גאון לספריה ובגוף הסי' הכברתי פה מלין על תולדות הגאונים בכלל. והרביתי לדבר על כל התקנות, והגזרות, והמנהגים, והברכות והפיוטים, ונוסחאות שטרות ומאמרים שונים אשר יסדו לטובת בית ישראל. ועל כל הספרים הנזכרים בספרי הקדמונים על שם הגאונים בכלל: ש"ת הגאונים. שמושי הגאונים הראשונים, שמושא רבא, ספר הזכרונות דברי הימים, מעשה הגאונים, הלכות הגאונים, פסקות הגאונים, גליוני הראשונים, וכדומה. והצגתי בזה את מאמרי על תשובות גאונים קדמונים אשר הוציא לאור זה כמה, הרב החכם החוקר מר"ה דוד קאססעל מבערלין.

רב הונא אלוף. פעם אחת, בהלכות ברכות (פ"ו): ומר
 רב הונא אלוף ובגוף הספר הרביתי פה לדבר על תואר
 אלוף, ופה יהיו דברי מעטים: בימי חכמי התלמוד היו נהוגים
 שלשה כנויי כבוד: נשיא, אב בית דין, חכם, וכל אחד
 מהם היה גדול מן רעהו במעלה. נשיא היה גדול מן אב
 בית דין, אב בית דין היה גדול מן חכם. עיין הוריות (י"ג
 ע"ב): כשהנשיא נכנס וכו' כשאב בית דין נכנס וכו' כשהחכם
 נכנס וכו' רשב"ג נשיא רבי מאיר חכם רבי נתן אב בית
 דין עכ"ל ועיי"ש בעין יעקב בפרוש הכותב באור הכנויים
 האלה. וכן במועד קטן (כ"ב ע"ב): חכם שמת וכו' אב בית
 דין שמת וכו' נשיא שמת וכו' עכ"ל. ודע כי כנויי נשיא,
 חכם, הומרו בימי הגאונים בכנויי: גאון, אלוף, גאון היא
 במקום נשיא, ואלוף הוא במקום חכם. והוא עשה ואלוף
 חכמה (חיוב ל"ג ל"ג). עיין בספר היוחסין בספור ר' נתן
 הבבלי: ונקראו ראשי כלות וכו' והם נקראים אלופים, אבל
 כנוי אב בית דין לא הומר גם בימי הגאונים, ועיין בתניא
 (ס"ו כ"ו) בשם ר' עמרם גאון: בפורים וכו' כך מנהג בישיבה
 שיורדין תנאין לפני גאון ואב בית דין ואלופיהן וכל
 הישיבה וכו' עכ"ל, והתבונן בדברי ר' עמרם גאון אלה וראה
 כי סדר את הכנויים לפי מדרגתם במעלה. בראשונה גאון
 (במקום נשיא) ואחריו אב בית דין ואחריו אלוף (במקום
 חכם). ועפ"י תדע כי כל החכמים המכונים בשם אלופים
 כמו רב הונא אלוף, רב יהודה אלוף הנזכרים בספר הי"ג.
 רב אלעזר אלוף הנזכר בש"ת הגאונים הנקראות בשם
 שערי צדק לא היו גאונים (ר"ל נשיאים) כי אם חכמים,
 וצע"ג לדעת סבת תמורת כנויי נשיא חכם בכנויי גאון
 ואלוף. ובגוף הספר הארכתי במה שכתוב בכתובות (ק"ג כ"ו):

שמעון בני חכם גמליאל בני נשיא וכו' מאי קאמר? היק
 אע"פ וכו' שהוא תמוה מאד לפי הנ"ל, והבאתי מ"ש ע"ז
 חרב ר' שלמה הלוי בשו"ת לב שלמה (לקוט"ם נפרדים
 קל"ו ע"ג).

רב חנינאי. ב"פ, פעם בתואר גאון, ופעם בתואר ריש
 מתיבתא. בהלכות גטין: בעו רבנן קמי מר רב חנינאי גאון
 בכל ה רבתי ובגוף הס' הראתי כי יש גורסים בכל רבתין
 ובהלכות בכורות: אלו פרושי דפריש מר רב חנינאי ריש
 מתיבתא בשאלתא דכלך (נ"א דכלה).

רב יהודאי גאון. ה' פעמים. בהלכות ברכות (פ"ו) מקשו
 ליה רבנן למר רב יהודאי גאון. בהלכות אבל: מר רב
 יהודאי גאון אמר. בהלכות קדושין: הוה מעשה ואצרכיה
 גיטא מר רב יהודאי. בהלכות בכא קמא: והכי אמר רבנן
 משום מר רב יהודאי. בהלכות עדות: אמרו משמיה דמר
 רב יהודאי. וכתוב שם כי רבנן הקשו לפניו, והוא השיב
 להם, ורבנן הקשו עוד פעם לפניו, וכי רבנן אחרונים חולקים
 עליו. בהלכות נחלות: ופסוק בשאלתא דבי מר רב יהודאי
 גאון, ומר רב יהודאי גאון. בהלכות מנחות: מר רב יהודאי
 גאון הכי אמר. ובגוף הס' הוכחתי בראיות ברורות כי חלק
 מצות לית וחלק מ"ע אשר בראש ס' ה' אינם ממחבר אחר,
 כי אם ממחברים שונים, וכי חלק מ"ע הוא מאת ר' יהודאי
 גאון. ובוה ישבתי הרבה קושיות אשר הקשה הרמב"ם בס'
 המצות (ש"ש ט'), יעו"ש היטב.

רב יהודה אלוף דמנהר פקוד. פעם אחת. בהלכות
 ערובין (פ' סדר): והכין אמרו משום מר רב יהודה אלוף
 דמנהר פקוד.

רב מארי גאון. פעם אחת בסוף הלכות מילה: יוסף
בן פרוק ממזרא זכן אמתא כעא לשחרורי זרעיה ארתא
לקמיה דרבי מארי גאון.

מר בר רב חנא. פעם אחת בהלכות לולב: כמעשה
דמר בר רב חנא. ואולי צ"ל דמר רב חנינאי.

רב פיאס. פעם אחת. בהלכות ברכות (פ"ו): ומר רב
פיאס הכין הוה חתים.

רבנן (סתם) כיט פעמים: בהלכות ברכות (פ"ג): וכן
נהיגין רבנן. ושם (פ"ה): ומחא לא שבקיין רבנן. ושם (פ"ו):
ואית רבנן דאמרי. ושם (פ"ז): אקשו ליה רבנן. בהלכות
קדוש זהבדלה: ומן רבנן דאמרי מבדלינן. בהלכות יו"ט:
וכבר שריוה רבנן במתיבתא. בהלכות מועד: ומפרשיין
רבנן. בהלכות אבל: והכי אמור רבנן. בהלכות יבמות
ושיילונן לרבנן במתיבתא. בהלכות יבום וחליצה: ואית
רבנן דפליגי. בהלכות כתובות (פ"ח ב'): ומפרשיין רבנן מאי
דתפשא וכו' ושם (פ"ח ג'): ואית רבנן דאמריין. ושם (ע"ב ד'):
פסק דינא דאתפסק במעמד דינא דרבנן במתיבתא. בהלכות
גטין: בעו רבנן קמי מר וכו' ואמרי ליה רבנן. בסוף הלכות
קדושין: אשתאילת הדא מלתא קמי רבנן. בהלכות בבא
קמא (פ"ח ד') והכי אמור רבנן משום מר. ושם (פ"ח ע"ג): והכי
אסיקו רבנן בתראי בסיומא דמתיבתא. בהלכות רבית
(פ"ח כ'): אמרי רבנן מאן דאכיל בנכיתא. ושם (פ"ח ע"ד): וקאמרי
רבנן ליתא לדרבא. בהלכות גחלות: ואית רבנן דפליגי.
בהלכות הלואה: וקנין דהוא חליפין קים להו לרבנן דאליים
מן כסף. בהלכות עדות: ואקשו רבנן קמיה וכו' תוב אקשו
קמיה רבנן וכו' ורבנן בתראי פליגי וכו' קא אמרי רבנן.

בהלכות שבועה (קמ"ו ג'): ומפרשי רבנן דקא חזיא. ושם
 (קמ"ט ב'): ואמור רבנן כל היכא וכו' דהכיין אמור רבנן כל
 בפנינו. ובגוף הספר דברתי פה על אדות מ"ש בס' תבואות
 שור (ס"ו כ"ח ס"ק ל"ו) כי רבנן הנזכר בספרי הגאונים הם חכמי
 התלמוד.

רבנן דבבל. פעם אחת. בהלכות רבית: רבנן דבבל
 לא מפקין.

רבנן דבי חוזאי פעם אחת. שם: ורבנן דבי חוזאי
 מפקין. ולא ראיתם עוד מוזכר בשום ספר זולתו.

רבנן דהשתא. ב' פעמים. בהלכות גטין: ורבנן דהשתא
 קאמריין. בהלכות רבית: ורבנן דהשתא איפלגו. ונ"ל כי
 השתא הוא שם איזו עיר. והוא אפוא כעין רבנן דבבל.
 רבנן דבי חוזאי הנ"ל.

מר רב שמואל. ה' פעמים. בהלכות ברכות (ס"ו): ומר
 רב שמואל. בהלכות לולב: כמעשה וכו' ומר רב שמואל.
 בהלכות קדושין: הוה מעשה ואצרכיה גיטא וכו' ומר רב
 שמואל. בהלכות נדה: ואמר מר שמואל. בסוף הלכות
 דם: ומר רב שמואל אע"ג דהוה מחזור וכו' ולפנינו
 כתוב: ומדרב ושמואל והוא ט"ס.

תרתין מתיבתא. פעם אחת. בהלכות כתובות: והאידנא
 בתרתין מתיבתא הכי פסקין.

שמות הספרים הנזכרים בו ע"ס א"ב.

אבל (הוא אבל רבתי, ובערוך (ענד אכל ג') כתוב כי
 שתיים הן גדולה וקטנה ובתניא (ס"ו ס"ג): תניא בשמחורת
 זוטרתי) פעם אחת. בהלכות הספר: דתני באבל מעשה וכו'.

בראשית דרב אושעיא. פעם אחת, בהלכות יו"ט:
תני בבראשית דרב אושעיא.

בראשית רבה. פעם אחת. בהלכות הספד: ששה
סדרי תוספות, ותשעה דבורים תורת כהנים. וארבעה מדרש
סופרים, ספרא וספרי שהן ארבעה ספרי, ואלו הן בראשית
רבה, ומכילתא דואלה שמות, וספר וידבר ואלה הדברים,
וכלהו פרושם בתורת כהנים, וחצונות וקטנות אין מספר
הלכות עכ"ל ובגוף הס' הארכתי בכאור הדברים האלה,
והראיתי כי יש בהם כלבול ושבוש, וכי צ"ל ככה: ותשעה
דבורים ספרא דהיא תורת כהנים (כמ"ש שם סוף הלכות
טרפות עיי"ש ובהלכות טומאה) וארבעה מדרשי סופרים,
שהן על ארבעה ספרים, ואלו הן, בראשית רבה, ומכילתא
דואלה שמות, וספרי דוידבר ואלה הדברים, וכלהו
פירושים בתורה גינהו. והבאתי מ"ש בראב"ה
החדש בכאור תשעה דבורים תורת כהנים, ונשאתי ונתתי
בו, וחקרתי אם יש הבדל בין בראשית רבה לבראשית דר'
אושעיא.

הלכות קטן (אולי צ"ל קטנות, והוא רומז לס' הלכות
קטנות המובא בהקדמת פי' המשניות להרמב"ם) בסדר גט
הליצה (ס"ו ג'): כתובת יבמין כתוב בהלכות קטן.

חצונות. (הם בריתות). עיין למעלה (כ"ד).
מגלת בית חשמונאי. פעם אחת. במסכת סופרים:
זקני בית שמאי וזקני בית הלל הם כתבו מגלת בית חשמונאי,
ועד עכשו לא עליה [צ"ל מגלה] לדורות עד שיעמוד כהן
לאורים ותומים ובגוף הספר הרביתי לדבר על תכונת המגלה
ההיא, ושערתי כי היתה כוללת כל הדברים אשר נתחדשו

בבית דינו של חשמונאי, עיין ע"ז (ל"ו ב'): בית דינו של חשמונאי גזרו, ישראל הבא וכו' כי גזרו בית דינו של חשמונאי ביאה אבל יחוד לא. ואתו אינהו (תלמידי שמאי והלל) גזור וכו' ושערתו גם, כי ב"ד של כהנים הנזכר במשנה (כתובות פ"ח מ"ו) הוא ב"ד של חשמונאי].

מכילתא דואלה שמות. עיין למעלה (כ"ר).
ספרא דבי רב דהוא תורת כהנים. עיין למעלה (כ"ר).

ספרי עיין למעלה (כ"ר).

קטנות. והם לדעתי מס' קטנות] עיין למעלה (כ"ר) ותתבונן במ"ש שם: אין מספר. ובימי הרמב"ן לא היו עוד כי אם שבע.

שאלתא דכלך או דכלה לרב חנינאי ריש מתיבתא. פעם א' בהלכות בכורות. עיין למעלה (שמות החכמים שם רב חנינאי).

שאלתא דבי מר רב יהודאי גאון. פעם אחת. בהלכות נחלות. עיין למעלה (שמות החכמים שם רב יהודאי).

תוספתא. בהלכות סוכה (פ' ט"ז) ובהלכות צרכי צבור.

ובהלכות גדה, ובהלכות עדות, ובהלכות שבועה: ר"ג

בתוספתא. ובסוף הלכות עריות רשום תוספתא ובגוף הספר

דברתי פה בקצור על אדורת התוספתא, ועל שבושיה,

ולדוגמא משבושיה אציגה בזה דבר אחת, שימה עינך עליו

קורא משכיל! בתוספתא דסנהדרין (פ"ד) כתוב: ומניחין

אותו (ס"ת של המלך) בב"ד של כהנים, ובב"ד של לויים, ובב"ד

של ישראל המשיאין לכהונה. והוא תמוה מאד למה מניחין

ס"ת של המלך בב"ד של כהנים וכו' ? מה להם ולספרו? הכי

יורשיו המה? ולמה צריכים לו? הלא בלי ספק יש להם ספרים בלעדו? גם תמוה, הלא ההנחה ההיא לא התכן, כי אם אחרי מות המלך, ואנה נזכר פה ממורת המלך? הלא כתוב בסמוך מיד: יוצא למלחמה הוא עמו וכו' ובלעדי כל זה הנה ברור מאד כי אסור לכל איש להשתמש בו כבכלי כלי תשמישו. ואדבר מזה במ"א. ע"כ אין ספק אצלי כי תחת ומניחין צ"ל ומגיהין. והוא כעין הכתוב בירושלמי (סנהדרין פ"ב): ומגיהין אותו בכ"ד של ע"א. וידוע מ"ש בסנהדרין (פ"ד מ"ב) כי לא היו ראויים להיות בסנהדרין, כי אם כהנים. ליום, וישראלים המשיאים לכהונה].

תלמוד דמערבא. בהלכות ברכות (ס"ה): ואית בתלמוד דמערבא.

מלות ואמרות קשות הנמצאות בו ואינן מובאות בשום מקום. ע"ס א"ב. אברושג. בהלכות ברכות (פ"ו): דעבידא חביצא או אברושג. ועיין ערוך (ערך אברושג) ובערוך הקצר האחרון. (ס"ט).

אי אמתה ואיתה. בהלכות כתובות (ע"ב ד'): ובין מן מאני ואי אמתה ואיתה וכו'.

אי לא צבי למקרי פסוקא דגיטא וכו' עד דקארי. בהלכות כתובות (ס"ט סע"ד) [הוא כנוי לנתינת הגט, ואולי צ"ל למכתב פתקא דגיטא וכו' עד דכתבו].

איהנדן. בסוף הלכות שהיטת חולין: והיכא דאיהנדן לחדא דוכתא [בלי ספק הוא לשון מקרה והזדמנות].

איחבוני. בהלכות שבת (פ"ו): ולא למיכל ואיחבוני אלא מקיים ג' סעודות.

איכסא. בהלכות ברכות (פ"ו): אמרי אין צלף איכסא.
 איתבגר. בהלכות טרפות (ק"ל סע"ג): והיכא דעבר ואכל
 ולא איתבגר לא מלקינן ליה משום טרפה.

איתחמם. בהלכות שחיטת חולין (קכ"ו א'): אי נמי איתחמם
 ואתא חבריה ושחט [אולי צ"ל איתחמם או איתחמם עיין
 ערוך (ערך חסס וערך חסס ול"ע)].

איתקח. בהלכות לולב (ל"ד א'): נפרדו דאיתקח במידי
 ואיפרוד הוציה חד מן חבריה. [לדעתי צ"ל דאיתקע
 ביה מידי].

אסוקי בני אוני וצצפתא שרי לדלווי. בהלכות
 שבת (פ"ג).

אצרי או אצארי. בהלכות ברכות (פ"ו): ואי לחמא
 דאצרי הוא לא צריך לפתן. בהלכות סוכה (פ"ח): ומאני
 דתבלי ואצארי. בהלכות דם: בשרא ושמכי ואצארי. [בלי
 ספק הוא בשמים ותבלין].

אפשמקא. בהלכות ברכות (פ"ו): והיכא דעבד מיני
 קטניות באפשמקא ומייה ליה בקמחא [אולי הוא כמו
 אספרמקא (מנחות מ"ג ב') שהוא בשמים עיין ערוך (ערך
 אפרסמן) וברשיי (סז) וצ"ע].

ארדלג. בהלכות ברכות (שם): וכל מיא דקמחא וארדלג.
 בורמי. בהלכות פסח (פ' כל שעה): דהני בורמי דגללא
 ככלי מתכות דמיאן. [עיין ברי"ף (פסחים פ"ב) ובפיוט אלהי
 הרוחות לשי"הג שנוכר בהם ג"כ המלה ההיא. ובמכריע (סו'
 ס"ב) נמצא באורה].

בזר. בהלכות נדה: דלמא הוה בזר ביה פורתא דשפכי

מיא להדדי ולי גראה ברור כי צ"ל ברז. עיין ערוך (ע"ד
 כ"ז) שהוא לשון נקיבה.

בי ט"ו. בהלכות סוכה (פ"א): ובי ט"ו ואגאני דלישא
 וכלי צליה.

בי תפ"י. שם ועיין בכרכות (ל"ט א'). שבת (ע"ז ב'). ערוכין
 (כ"ט א'). ערוך (ע"ד תפ"י). ונ"ל כי פה פירושו כלי אפיה.

ביני דפוס רומנא. בהלכות ערלה: וביני דפוס רומנא
 דתנן קליפי רמון והניץ שלו והוא פרחי פי רמון אשר הם
 כעין שערות. וביני הוא שערות בלשון ארמית. וכתוב שם
 על הגליון: ג"א וזדני וצ"ע.

בנת אסא. בהלכות ברכות (פ"ו) בנת אסא שהכל דלא
 נטעי אינשי אסא אדעתא דבנת אסא. ובירושלמי (ע"ל ר"ט
 פ"א): בנות הדם שנטע לשם בנות הדם.

בסבג. בהלכות שבת (פ' ע"ג): וכן בסבג מדקינה.
 ממעלי שבתא.

בקילי. בהלכות ברכות (פ"ו): כל מיני קטניות כגון חמצי
 וטלפחי ובקילי, ובהלכות יין נסך: והני קליות דמזבני גוים
 בשוקא כגון בקילי וחמצי. וד"ל תש"בין (ח"ג סי' י"א) באקלי
 בלשון ערבי. ובאקלי הם פולין עכ"ל.

ברבק. בהלכות טרפות: מברבקין מיא ואולי צ"ל
 מבקבקין ככתוב בר"אש (חולין פ"ג סי' י"ג) ועיין במ"ט שם.

ברניתא. בהלכות גדה: לנהרא דבי ברניתא [שם מקום].
 גאסא. ואסיר למיבחש קידרא בכפא כדיתכא בתנורא
 דהיינו הגאסא. ונ"ל כי צ"ל תגסה ור"ל שהוא ענין ההגסה
 הנזכרה בדברי חז"ל.

גהיא. בהלכות טרפות: צילא גהיא [אולי ציל כמ'א].
גובירי. בהלכות ברכות (פ"ו): שתיתא דכנארי ודגובירי
ודשיסקי בורא פרי העץ.

גוהר. בהלכות נחלות: כותאי צבואי ושמראי חד גוהר
נינהו [היא מלה ערבית, והוראתה (סובסטנטיב) ועוד צ"ע].
גוסקי. בהלכות סוכה (פ"ח): מאני משתיא במטללתא
כגון גוסקי וכובי.

גושקנג. בהלכות ברכות (פ"ו): והני פיספג וגושקנג אי
לאקראי בעלמא קאכיל להון.

גזר. שם: גזר בין בחיותיהו ובין כד מבשליל בורא
פרי האדמה. וכתוב שם על הגליון: ג'א גזר שטונקי.

גיהטא. בהלכות גטין: ואית ביה גיהטא ולשון גהיט
מתפילך (ברכות כ"ח א'). ועיין ערוך (ערך גהט) ופירושו השמטה
וחסרון.

גיסואן. בהלכות ברכות (פ"ו): ואהיגו דשכר וקריאתא
ודמוחרין ודטובניא דקרו להו גיסואן.

גירא דשירפא. בהלכות שבת (פ"ז): גירא דשירפא
אף על גב דשרגיגון באוורא שריין.

גשך. בהלכות ברכות (פ"ו): גשך עוקץ דאטרוגא מאן
דאכיל ליה בירקיה מברך שהכל. דלא גטעי אינשי אטרוגא
אדעתא דגשך. ונראה כי עוקץ דאטרוגא הוא באור על
מלת גשך. וגשך הוא לפ"ז עוקץ האתרוג. ועוד צ"ע ג.

דינא דמגיסתא ודנהזומאי. בהלכות עדות: ודוקא
דדיני דינא דאוריתא ודרבנן אבל דינא דמגיסתא ודנהזומאי
ולא כלום.

דלגאי. בהלכות יום טוב: דרדר מוריקא דחוהי וקינרם
דאמרי דלגאי הוא דצריכין תקון.
דשתא. בסוף הלכות ערובין: ומאן דאיתיה בדשתא
בשבתא.

הידא. בהלכות הלואה (ק"ל ריש ע"ב): הדא מיניהו. ובהלכות
ברכות (ספ"ה): בהידי.
הלילקי. בהלכות ברכות (פ"ו): הלילקי דמרבו שהכל
משום דובשא.

זינא או זיאנא. בהלכות רבית (ל"ה ב'): דשקלו רווחא
ולא דרו זינא. ושם (ל"ו ג'): תלתא זיאנא. בהלכות הלואה:
עבד זיאנא וכו' במקום זיאנא ועיין ערוך (עיר זיו), והוא
לשון הפסד.

זנגאי. בהלכות נחלות. והני זנגאי אי מגיירי שרי למיעל
בקהל ובתרגום המיוחס אל יונתן בן עוזיאל (בלאזית י"י)
מתורגם שם סבתכא (אחד מכני כוש) זנגאי. ועיין בספר
ארץ קדומים בשם סבתכא ובהערה שם.

הטא. בהלכות ביצים: והני ביעי דלא גמריין דרמיא
תרנגולתא דקרי להו אינשי הטא ובערוך הקצר האחרון
(עיר יבט) כתוב: יהט. כנצר נתעב-תרגום יונתן ביהט תביר,
וביצה שלא נגמרה נקראה יהטא עכ"ל. ובלי ספק ירמוז
בדבריו האחרונים אל דברי היג אלה. והיה כתוב לפניו
יהטא במקום הטא.

חיני. בהלכות ברכות (פ"ו): חיני רטיבא בורא עצי
בשמים והיינו אשכל הכופר וציל היני בה"א והיא אלהעננא
בלשון ערבית. עיין מדרש מלים להחכם געזעניום (שרט כפר)
ובמכלל יופי פסוק אשכול הכפר.

חמרא סיפא. בהלכות ברכות (פ"ו): חמרא סיפא בורא פרי הגפן.

חראסי. בסוף הלכות ערוכין: דבצרה ביממא רשות הרבים ובליליא דאיכא חראסי ככרמלית דמיא.

טליא. בהלכות טרפות (קכ"ט ג'): ואידריא טליא מאיגרא לארעא ואידריא הוא לשון קפיצה, עיין רש"י (ע"ז כ"ט ב' ד"ה אידרי נכרי). אבל טליא לא אדע על מה יורה פהו.

טנגידא. בהלכות ברכות (פ"ו): דארתחיה לטפקא או לטנגידא.

כולי. בהלכות חלה: ושעור עיסה דמחייב לאפרושי ממנה חלה קפיזא בדפירי דהאוי מקוק וארבע כולי בדבצרה והוא שם מדה יבשה בעיר בצרהו.

כנארי. בהלכות ברכות (פ"ו): שתיתא דכנארי. עיין ברכות (מ' ע"ב): רימין כנדי, ובהגהות רמ"ל שם.

כתובתא. בריש הלכות קדושין: דמקדש לה בכספא או בככותא והוא שטר.

מגי. בהלכות ברכות (פ"ו): כל מיני קטניות כגון חמצי וטלפחי ובקילי ומגי.

מוסא. בהלכות נדה: דלמא מוסא כבשרה. ועיין ב"ק (י"ח א'): דמאוס בלישה. ופיר רש"י דמאוס לשון לכלוך עכ"ל. ובשבת (ס"ו א'): הוה מאיסן כי כרעיה בטינא.

מתקא ליה לדמא ולא גיעצריה לבשרא דקמיט ליה לבשרא נפיק לדמא. בהלכות דם. והיא קשה הבנה מאד.

מי גובה בכירה. בהלכות טרפות: היכי דמי נמוקה דקרום שלה מאבראי קיים ובדמותיב לה מי גובה בכירה. מיצרייה. בהלכות שבת פ' כ"ד: ואסור למישדא עליה מיא בלא מיצרייה והוא לשון סחיטה.

מסא. בהלכות טרפות (קכ"ט א' אלל נחוח הכהמה).

מעומד. בהלכות ברכות (פ"ה): ומהכא לא שבקיין רבנן למימיה מעומד והוא כנוי לאיזה פיוט, ואולי הוא אשר יכנהו הספרדים בשם מעמדו.

מפיק תתאי. בהלכות גטין: או טישטשתא ומפיק תתאי. מצחף. בהלכות מגלה: ואי כתיבא במצחף לא נפיק דכתיב ויכתב בספר ומצחף לא ספר הוא ובהשקפה הראשונה עלה על לבי לאמר כי הוא מלה מורכבת ממצה וחפה, עיין שבת (ע"ט ע"ה) וגטין (כ"ב ע"ה) שכתוב שם ושם: אמרו ג' עורות הן. מצה דלא מליח ודלא קמיח: חפה דמליח ודלא קמיח. דפתרא דמליח וקמיח ולא עפיין, וכי ר"ל לפ"ז כי אם היתה המגלה כתובה על עור מצה או על עור חפה היא פסולה. כי שני עורות ההם אינם קרואים ספר. אבל אם היתה כתובה על עור דפתרא כשרה, כי הוא נקרא ספר. וכן הוא כשר לגט, ככתוב שם ושם. אולם באמת גם דפתרא הוא פסול למגלה כמוכא בה"ג (שם) בשם המשנה. והנה בלשון כושית מצחף Mazchaf הוא ספר (ב"ד) אך אין להוראה זו מקום פה כלל, וצ"ג לבאר הוראת המלה ההיא פה.

מקוק. בהלכות חלה: דהאוי מקוק וארבע כולי בדבצרה והוא שם מדה יבשה בעיר בצרה.

מתקאלי. בהלכות בכורות: עשרין מתקאלי. והוא שם מטבע מה ועיין כ"מ פ"ב מהלכות כלי המקדש ה"ג.

נבידא. בהלכות שבת (פ' כ"ד): אי נפיל חמרא או נבידא
על לכושא. ובהלכות י"ט: ונבידא שרי למיעבר.

נדסרוב. שם (פ"י): דסתודרי ונדסרוב דכנשי בהו כיסתרקיי.
נקדתא. בהלכות טרפות (קכ"ט ח' אלל נחוח הכהמה).

נקיא. בהלכות בכורות: באמרא או בעזא או בנקיא
וצ"ל בנוקבא ר"ל נקבה עיין בכורות (ט' א'): זכר ונקבה.
ובתוס' (סג י"ח ד"ה והלכתא) ואולי נקיא רומז למ"ש בנדה (ל"ח
ב'): נקבה נקיה באהו.

סוחריין. בהלכות ברכות (פ"ו): ואהיני דשכר וקריאתא
ודסוחריין ושם מקום.

סויקא. בהלכות ברכות (פ"ו): סויקא ושתיתא.
סוסאן. שם. סוסאן בורא עצי בשמים והיינו שושנת
עמקים ואולי מזה סיסנא יבישתא (גטין ס"ט ב') וצ"ע.

ססניאתה. בהלכות טרפות (קכ"ט ח' אלל נחוח הכהמה).
סראברג. בהלכות שבת (פ' עשרים): מאי אפיקטוויין
סראברג.

סתודרי. שם (פ"י): דסתודרי ונדסרוב דכנשי כהו כסתרקיי
ואולי הדלית היא שרשית והוא מלשון דפרס דסתודר (סג
מ"ח ע"ח) עיי"ש ברשי"ן.

פיספג. בהלכות ברכות (פ"ו): והני פיספג וגושקנו, אי
לאקראי בעלמא קאכיל להון ואולי הוא בסג הנ"ל בחלוקה
ב"ת בפ"א.

פירי. בהלכות חלה: קפיוי כדפירי. והוא שם עיר אחת
בבבל.

פנוגסת. בהלכות טרפות (קכ"ט ח' אלל נחוח הכהמה).

פרגנג. בהלכות ביצים: ליתי קלי חמרא ופרגנג.
 פרהד. בהלכות גדה: וצריכה לפרהודי נפשא משובנא
 ועיין בשאלתות (פי' שלח לד) ובערוך (ערך פרהד) [.

פרירא. בהלכות ברכות (פ"ו): שתיתא דפרירא בורא
 מיני מזונות ובגטין ס"ט ע"א נמצא עשב אחד שמו פרידא
 ואולי צ"ל גם פה כן.]

צבואי. בהלכות נחלות: כותאי צבואי ושמראי. חד גוהר
 נינהו, כותאי על שום דאגלינון סנחריב בשמרון, שנאמר
 ויבא מלך אשור מבבל ומכורתה, צבואי דצבען נפשייהו
 בישראל שלא לשמה, שמראי על שום דאותבינון סנחריב
 בשמרון, שנאמר וישב בערי שמרון תחת בני ישראל והוא
 שם חדש אל הכותים, ולא ראיתיו עוד בשום ספר קדמון
 ואחרון.]

צינורתא. בהלכות שחיטת חולין: ואי משתכחא קישיתא
 או צינורתא.

צנובר. בהלכות ברכות (פ"ו): וצינובר פירא דארזא הוא.
 קאקווי. בהלכות סוכה (פ"ח): מאני משתיא במטללתא
 כגון גוסקי וכוכי וקאקווי וכאסי.

קונברי. בהלכות ברכות (פ"ו): זיתי או קונברי דכבשין
 גוים במיא ומלחו שרו.

קוקמא. בהלכות ע"ז: קוקמא או קדרא ובערוך הקצר
 האחרון (ערך קומקס) כתוב: פי' כלי היא בלע"ז קומקא ובערוך
 הארוך (סג): ולשון לע"ז קוקומא.]

קטינאתא. בהלכות טרפות (קכ"ט א' אלל כחוח הבמה).

קינבדים. בהלכות ברכות (פ"ו): ואינון קינבדים ושושמי.

קניא דשכר. שם. והוא קנה הצוקקערן.

קנינא. בהלכות עדות: דרעי קנינא דנפשיה. בהלכות דם: ולא שנא דתורא ולא שנא דכל קנינא. בהלכות בכורות: קנינא דעמרא והמלה ההיא לקוחה מסוטה (ל"ד ב'): ושמו קנינא, ופי' רש"י שם: המקנה הצאן עכ"ל, וכן הוא בלשון סורית. ובלשון שמרונית קנה הוא בהמה ועיין יהושע (י"ד ד') ברד"ק, ובכאור ר' וואלף מאיר. ודע כי גם בשאלתות נמצאה המלה ההיא. בסי' קמ"ה: תורי וקנינא. ובסי' קמ"ב: נפשיה או קניניה. ומ"ש בסי' מ"ד: למריה דקנייה וכן מ"ש בסי' ק"ה: לסרוסי קצצא היא ט"ס וצ"ל קנינא. והגאון רי"ב לא ידע מזה. עיין מ"ש בשאילת שלום (סי' קי"ג).]

קראי דחיה. בהלכות חלב: חיטי וקראי דחיה.

קריאתא. בהלכות ברכות (פ"ו): ואחינו דשכר וקריאתא

[הוא שם מקום].

קרקשא. בהלכות טרפות (קכ"ט הלל נחוח הבהמה) ויש שם עוד שמות לאברי וגידי הבהמה. ואשר ידבנו לכו לכארם ידרשם משם.

רוסתקאיתא. בהלכות נחלות: ואי קשיא לך רחב הזונה דאיגיירא ונסכה יהושע. רוסתקאיתא הורת ולא משבעה גוים הות ותם אני ולא אדע הוראת המלה ההיא. ריכבא דהוצי. בהלכות שבת (פ"י): אבל בשל תמרה לא דהיינו ריכבא דהוצי.

שאהדנג. בהלכות ברכות (פ"ו): כגון מוזי וכיסאני לשנא דרכנן דמקרו שאהדנג.

שאה איספרם. שם: שאה איספרם בורא עצי בשמים.

שהרנג. שם: שהרנג וכנגר בורא פרי האדמה.
 שובנא. בהלכות גדה: וצריכה לפרהודי נפשא משובנא.
 שטונקי. עיין למעלה (מלת גזר).
 שירפא. בהלכות שבת (פ"ז): גירא דשירפא אף על גב
 דשרגינן באורא שריין.
 שכר. בהלכות ברכות (פ"ו): שכר קנה דיליה ודאי עין
 הוא [הוא הצוקקער].
 שלאבא. שם: כיוור אית ליה שלאבא ועיין על הגליון.
 שלגם. שם: שלגם דמבשלי ליה גוים.
 ששדנג. בהלכות בכורות: תלתא זווי ששדנג [ברישי
 הלכות קדושין צריך להגיה לפ"ז: חד מן מאה ותשעין
 ותרין בזוזא דששדנג. ואחרי כן צ"ל ב' נקודות ההפסק.
 ומלות קצ"ב סימן ר"ל שהיא סימן על מספר מאה ותשעין
 ותרין דכתוב למעלה. וכ"ה ברי"ף (רי"ש מסכת קדושין) וכתוב שם
 כי ששדנג הוא דינר כסף של ערביים].
 שעלא. בהלכות טרפות: דילמא בהדי דשעלא פלטא
 לה [הוא הוסטען].

מלות קשות הנמצאות בו ומבוארות בספר הערוך.
 גורב. בערך גרב: בה"ג ובשאלתא דיומא דכפורי [בערוך
 הקצר האחרון נשמטו מלות: ובשאלתא דיומא דכפורי]
 מי שרי למיפק בגורבא. פרוש פודולו בלע"ז ולשון ישמעאל
 גורב.
 גולמהרגי. בערך גלמהרג: ה"ג סוף הלכות שבת הנהו
 גולמהרג אסור לטלטלונהו בשבתא. פרוש טבעא דטינא

ור"ל חותם של טיט, ובערוך הקצר האחרון נשמט זה עיי"ש.
ואגב גררא אעיר כי הפירוש הזה איננו מאת בעל הערוך,
כי אם מאת איזה גאון, כי לשון הפירוש הוא אך לשון
הגאונים, וכל חכם לב יבין זה מדעתו. ולפי' נדע כי עוד
הגאונים כתבו פירושים על ס' הי"ג.

סנדרוס, קנדרונג, רוקעתא. הנזכרות בה"ג הלכות
שחיטת חולין. מבוארות בערוך (ערך גרס) עיי"ש שמוכא
מאמר שלם מה"ג הלכות הנ"ל בלי זכרון שמו כלל, וכן
בפסיקתא זוטרותא לר' טוביה (פרשת שמיני) מוכא מאמר שלם
מה"ג הלכות טרפות מבלי הזכיר את שמו כלל. וז"ל שם
(פסוק מכאס לא תאכלו ד"ם ואלו סן הטרפות): וחוט השדרה עד בין
הפרשות. והוא דומה לחרות של דקל, לפי שבא מן המוח
של ראש, ויורד עד האליה, ומתפרש לשלש, אחת לירך
זו, ואחת לירך זו, ואחת לעצם האליה, ואם נשתייר מן
הכבד כזית במקום המרה, וכזית במקום שהיא חיה, וזהו
מקום שהכבד תלוי כשרה. נקבה המרה טרפה. נטלה המרה
קורע במקומה וטועמה. אם יש בו טעם מרה כשרה. ואם
לאו טרפה. מעשה היתה ונמצאת המרה בלועה בתוכה
והכשירה. נטלה המרה אם יש שם התלי בידוע שמרה
בלועה בכבד וכשרה. אבל אין התלי שם הרי היא מתירא
וטרפה. נמצאו שתי מרות או שתי מסוסות, אם שופכות
אחת לאחת כשרה, ואם לאו שתיים הן והאוי יתיר, וכל
יתיר כנטול דאמי עכ"ל. וכל זה כתוב בה"ג שם בלשון
ארמית וז"ל: ועד היכן חוט השדרה אמר רב יהודה אמר
שמואל עד בין הפרשות, למאי דמי? לחרותא דדיקלא'
ואמאי קרו לה בין הפרשות? דאתי ממוקרא דרישא (מו"ח

(כחט) ושפוך לתלת דוכתא, חד לעטמא מהאי גיסא, וחד
 לעטמא מהאי גיסא, וחד לגומא וציל לגרמא (לעס)
 ככתוב בפסיקתא הנ"ל: ואחת לעצם האליה. וכן בה"ג עצמן
 כתוב למטה שם בדברו מנתוח הבהמה: וחדא לגרמא
 דאליתא דאליתא, וכו'. ואם נשתייר בה כזית במקום מרה,
 וכזית במקום שהיא חיה כשרה, חד היכא דתלא, וחד
 בדוכתא דמררתא וכו' נקבה המרה טרפה, נטלה קרעין
 בדוכתא וטעמינן אימרור כשרה, ואי לא טרפה. וכו'. נטלה
 המרה לגמרי הוה עובדא וקרעוה לכבד ואשתכח דבליעא
 בגויה ואכשרוה. אבל ודאי נטלה המרה ואיתה לתליה ויש
 להתפלא על הפוסקים (מלבד בעל תבואות שור סי' מ"ב) מדוע לא
 הביאו כלל דין התלייה? אמרינן מחסר חסר וטרפה, ליתיה
 לתלייה ואיהי אשתקלה לה כשרה. כדמשתכחן תרתי
 מרריאתא או תרתי סניי דובי ומשתפכן להדדי כשרה וכו'
 לא שפכן להדדי טרפה, דקיל כל ייתור כנטול דמו עכ"ל.
 ועפ"ז גזע להגיה בה"ג כי ציל להפך נטלה המרה ואיתה
 לתלייה כשרה, ליתיה לתלייה ואיהי אשתקלה לה אמרינן
 מחסר חסר וטרפה. ככתוב בפסיקתא הנ"ל. וכן הוא נכון
 מצד הסברא, ובעל תבואות שור (סג) לא ידע מזה. וכן יש
 להגיה בפסיקתא הנ"ל במקום: הרי היא מתירא, הרי היא
 מחסרא ככתוב בה"ג הנ"ל. וכן בפדר"א (ס"פ כ"ט) נוסף עיי'
 כעתיק אחרון מאמר אחד מה"ג מבלי הזכיר את שמו עליו,
 ונעתק מלשון ארמית ללשון המשנה עיי"ש שכתוב: מכאן
 התקינו חכמים וכו'. ובתניא (סי' ל"ו) בשם ה"ג דר"ש קיירא:
 ומכאן נהוג רבנן וכו' ובינה היטב בזה.

בערוך (עיר טח"ל) מובא מאמר מה"ג בלי פירוש כלל
 וז"ל: בה"ג סוף שבת חמרא דשפייה בשחלא דהוצי דהיינו

כפיפה מצרית עכ"ל. ומלות אחרונות: דהיננו כפיפה מצרית
 הן מה"ג עצמן כמבואר למעיין שם. ועיין בערך סנה, וערך
 שיבתא שמוכאים בהם ג"כ מאמרים מה"ג בלי פירוש כלל.
 חנוני נא חנוני אדני! ושיתו לבכם לתור ולדרוש על כל
 הדברים אשר ערכתי פה לפניכם, וביחוד על כל המלות
 הקשות הנ"ל לבארם באר היטב, ולברר כל מלה מאיזו
 לשון היא, כי אנכי ישב בארץ ובעיר ציה וצלמות, ואין
 לי מדרשי מלים מלשונות קדמוניות. עשו נא חסד ואמת
 עם עבדכם השוחר תושיה ומזמה ככל אשר תמצא ידו,
 לפי מעמדו, ולפי מקומו. ומשכרתכם תהי שלמה מעם הישבי
 בשמים אשר הוא אל טוב ורב חסד. ועשות טוב וחסד
 נבחר לו מעולה וזכה, יהיו נא נכח פניכם דברי החכמים:
 עשה חסד עם מי שראוי לו, ועם מי שאינו ראוי לו. כי
 אם יהיה ראוי לו תושיבהו במקומו, ואם אינו ראוי לו תהיה
 אתה ראוי לו. כי הכורא צוה לעשות הטוב והחסד (מבחר
 הפנינים שער החסד).

הא לכם גם דברים אחדים מכאורי הנ"ל לדוגמא הואילו
 פנו בהם, שימו עין חדרת עליהם, והביאו אתהם במשפט
 על כל נעלם, ומה שגיתי הבינו לי, ואם זך לקחי הרהיבו
 בנפשי עז, וחזקו ידי הרפות, והקימו ברכי הכורעות תחת
 משא מצוקות חלד, במליכם. ואלה הדברים אשר אשימה
 לפניכם.

בהקדמה: ופריה ורביה. באזהרות אתה הנחלת אין
 זכרון למצוה ההיא. ונ"ל כי הוא בעבור היותה משונה מכל
 המצות כלן. ואיננה ממינן. כי כל המצות כלן לא נרתנו
 רק בגלל המצוה. והמצוה ההיא לא נתנה רק בגלל המצוה

(כתיבול). כי הוא יצר את האדם, ורצה אפוא בקיומו, כי כל פועל הוא רוצה בקיום פעולתו, וקיום האדם לא יתכן כי אם בפריה ורביה, על כן צוה אותו עליה. ומאמר פרו ורבו איננו אם כן ענין עומד בפני עצמו, אך תלוי במאמר נעשה אדכ. ולפי זה אין פרו ורבו ולשבת יצרה שתי מצות כדעת בעלי אספות אחדים (יעוין בית שמואל סי' א' סי"ק ב' ונבית מאיר ע"ט), כי אם מצוה אחת, אמנם פרו ורבו ידבר מהפעולה, ולשבת יצרה ידבר מתכליתה. וכל מי שהוא פטור מהפעולה ההיא הוא אך בעבור שהוא פטור מעזור אל השגת תכליתה. עוד נדע לפי זה, כי במצות פריה ורביה לא יתכן פסול מצוה הכאה בעברה (יעוין רי"ט אלגזי על הלכות בכורות להרמב"ן סי' ס"ד). ולהבין זה היטב נקדימה דבר אחד, והוא, כי לכל המצות כלן אשר לא נתנו רק בגלל המצוה יש בו תכליות. א', תכלית פרטי המיוחד בכל מצוה ומצוה, ב', תכלית כללית הכוללת את כל המצות כלן. התכלית הפרטי הוא לרוב געלם, ולפעמים הוא גלוי, כמו למען ידעו דורותיכם אשר במצות סוכה, וכדומה. והתכלית הכללית היא נשיאת עול ד'. ככתוב (במגלה כ"ב א'): מפני שעושה מדותיו של הקב"ה רחמים ואינן אלא גזרות עכ"ל ופ"י רש"י שם: ואינן אלא גזרת מלך, להטיל עלינו עולו להודיע שאנחנו עבדיו ושומרי מצותיו עכ"ל. ובפ"י רש"י ר"ה (כ"ח א' ד"ה לא להנות נטנו): לישראל להיות קיומם להם הנאה אלא לעול על צואריהם עכ"ל. עתה נתבונן גא אל פסול מצוה הכאה בעברה, ונראה כי הוא אך מפאת התכלית הכללית, אשר הוא נשיאת עול ד' כנ"ל. כי בכחינת התכלית ההוא יש במצוה הכאה בעברה ב' הפכים בנושא אחד. מצוה היא נשיאת עול, ועברה היא פריקת עול, ומציאות ב' הפכים בנושא אחד הוא מן הנמנעות.

אבל מפאת התכלית הפרטי אין ביאת מצוה בעברה פסול כלל. כי התכלית ההוא יושג גם בעברה, כמו אשר יושג תכלית למען ידעו דורותיכם גם בסוכה גזולה, וכדומה, ואחרי הדברים והאמת האלה גרע כי במצות פריה ורביה אשר לא נתנה רק בגלל המצוה לא יתכן פסול מצוה הבאה בעברה, כי מצוה כזאת אשר לא נתנה בגלל המצוה כי אם בגלל המצוה אין לה התכלית הכללי הנ"ל, אשר הוא אך מפאת המצוה, ואין לה אם כן רק תכלית פרטי, ותכלית כזה יושג גם בעברה כנ"ל. בינה היטב בכל זה ותארנה עיניך. ובגוף הספר הארכתי. גם חקרתי במי שאין לו כי אם לולב גזול למה לא יהיה חייב לקחתו להשיג עכ"פ התכלית הפרטי?

שם: מאה ברכות בכל יום. הרמב"ם השיג על זה בס' המצות (ש"ט א') יעו"ש. ואולי דעת בה"ג כי הוא הל"מ, ככתוב בס' המנהיג (י"ב): ודבר זה מסורת בידינו מאבותינו והלכה כנ"ל] למשה מסיני שיש עלינו מאה ברכות בכל יום וכו' שאחר שיסדם מרע"ה עכ"ל אולם הוא תמוה עד מאד. כי גלוי וידוע לכל באי שער תלמודנו, אשר כל הברכות אינן כי אם מדרבנן, ויעוין ברכות (ל"ג א'): אנשי כנסת הגדולה תקנו להם לישראל ברכות. [ובגוף הס' התהלכתי ברחבה].

שם: גר שבת. מס' המצות להרמב"ם (ש"ט א') גראה כי לפניו לא היה כתוב כן, יעו"ש היטב, והוא נכון, כי כבר נכלל בעינוג שבת הכתוב לפני זה. ובגוף הס' הרביתי לדבר על ענין גר שבת, והודעתי בו חדשותו].

שם: ליראה מן החכמים. ר"ל שלא יסתור את דבריהם ע"ד הכתוב בקדושין (ל"א ב'): איזהו מורא וכו' מורא וכו' ולא

סותר את דבריו עכיל. והוא רומז אל מצות: ושמרת לעשות
 ככל אשר יורוך. ובזה נמחה כעב השגת הרמב"ם בס' המצות
 (ש"ג כ').

שם: כל מעשה יום הכפורים. מצות כהנים ללמוד
 לעשות יציקות ובלילות וכו' ונשיאות כפים. מלת: לעשות
 ציל אחרי מלת: הכפורים. וכ"ה באזהרות אתה הנחלת:
 כל מעשה יום הכפורים לעשותן כתקנן. ומן: מצות כהנים
 עד אחרי: ונשיאות כפים, הוא מ"ע אחרת, והיא שילמדו
 הכהנים לדעת מעשי היציקות והבלילות, וכל העבודות
 המסורות לבני אהרן. ובזה סרה השגת הרמב"ם בס' המצות
 (ש"ג י"ב), יעוין שם. ולשון: יציקות ובלילות וכו' עד אחרי:
 ונשיאות כפים, היא לקוחה ממנחות (י"ח כ'), וחולין (קל"ב כ')
 מלבד מלת: שחיטות, שליתא שם ושם. אולם בירושלמי
 (שקלים פ"ד ה"ד), וממנו במדרש במדבר רבא (סדר נשא פרשה י"א)
 כתוב: ת"ח המלמדין את הכהנים הלכות שחיטה וכו', וכן
 הוא בבבלי (כתובות ק"ו א'). ואף ששחיטה היא כשרה בזר
 אפילו לכתחלה כידוע, בכל זאת היו הכהנים צריכים ללמוד
 הלכות שחיטה בעבור השבת, כי בשבת לא היתה השחיטה
 מותרת לדעתי כי אם לכהן, ולא לזר, יען כי לכהן כבר
 הותרה השבת לצורך העבודות אשר אינן כשרות בזר,
 וכעין זה נמצא בשבת (קל"ז א'): נתנה לרחות. ויעו"ש בפ"י
 המשניות להרמב"ם. וגם למען ידעו אם הזר הוא שוחט
 כראוי. ובגוף הספר תרתי ודרשתי על מה שבירושלמי הג"ל
 כתוב: שחיטה וקבלה וזריקה. ותו לא, ובמדרש הג"ל נוספה
 קמיצה, ובבבלי הג"ל לא כתוב כי אם: שחיטה וקמיצה, ועל
 מה שהכהן לא היה צריך ללמוד ה' שנים כמו הלוי. ועל
 עוד חלוקים אשר יש בין כהן ללוי, ועל מ"ש במדרש הג"ל

(סס פ"ה ו'): כהן הדיוט אין זכנם לעזרה לעבודה אלא א"כ וכו' ועבודה בידו עכ"ל שהוא לדעתי כמו ותלמדו בידו הנזכר בתלמוד, ור"ל שתהיינה כל הלכות עבודתו סדורות בידו. ועל מקור מצורת למוד הכהנים כל מעשי העבודות המסורות בידם הנ"ל, שהוא לדעתי מ"ש: ופתח אהל מועד תשבו יומם ולילה שבעת ימים (ויקרא ט' ל"ה) ובארתי כי ישיבתם למה שבעת ימים יומם ולילה היתה למען ילמדו וישנו וישלשו בעת ההוא כל מעשי העבודות המסורות בידם. גם חקרתי על מה שמובא באסיפת זקנים (כתובות סז) בשם תלמיד הרשב"א כי הספרים שהוגחו במקדש ע"י מגיחי ספרים היו ספרים אשר למדו בהם הכהנים הלכות עבודתם.

שם: אלו פרשיות וחוקים ומשפטים המסורים לצבור וכו' אלו ששים וחמש פרשיות עכ"ל. בחובות הלבבות (ט"ז ט"ב) כתוב בלשון אחרת. וז"ל ומהם מצות שחייבין בהם הצבור ואין היחיד חייב בהם, ס"ה מצות עכ"ל. ובגוף הספר דרשתי הרבה על לשון ה"ג המשובשת. ועל חשבו פרשת ערלה, פרשת הלוקח כלי תשמיש מן הגוים והדומות אליהן בין הפרשיות המסורות לצבור.

בהלכות ברכות (פ"ה): מאי מברך וכו' אמר רב פפא הלכך נימרינהו לכולהי עכ"ל, בגמרא (ברכות י"ז ב'). נשמטו מלות: אמר רב פפא. ונראה משם כי ר' המנונא אמר הלכך לימרינהו לכולהו עיי"ש. אולם נוסחת ה"ג אשר החזיקו בה הרי"ף והר"אש היא אמת ונכונה, כי כן היה תמיד דרך רב פפא. עיין ברכות (כ"ט א' וכו' ט' ע"ב) מגלה (כ"ח ב'): אמר רב פפא הלכך נימרינהו לתרווייהו. ובסוטה (מ')

ע"ה): אמר רב פפא הלכך נימרינהו לכולהו. ובחולין (מ"ו ב'): כזית שאמרו במקום מרה. רב אדא בר אהבה אמר במקום שהיא חיה. אמר רב פפא הלכך בעינן כזית במקום מרה ובעינן כזית במקום שהיא חיה.

בהלכות קדוש והבדלה: חג הסוכות מניין? ת"ל וזכרת כי עבר היית וכו' ומנלן דבחג הסוכות קאים מדעילויה דקרא הענק תעניק לו מצאנך מגרנך מיקבך וכתב חג הסוכות תעשה לך שבעת ימים עכ"ל. עיקר הראיה הוא מסוף הפסוק: באספך מגרנך ומיקבך. והוא כעין גז"ש כתיב בהענקה מגרנך ומיקבך, וכתוב בסוכות מגרנך ומיקבך, מה להלן זכירה אף כאן זכירה, וכעין זה יש הרבה בתלמוד.

שם: והיכא דמיקלע יומא טבא באפוקי דשבתא וכו' דכי תקיננו רבנן הבדלה על חמרא תקיננו, ומן רבנן דאמרו מבדלינן על רפתא כדרכא וכו' עכ"ל צ"ל בד הכא. ור"ל בכהאי גוונא דהכא דמיקלע יומא טבא באפוקי שבתא. שהקדוש הוא עיקר וההבדלה טפלה מבדלינן גם על רפתא. וזה הוא שמסיים: הכא נמי לקדושי קא מיכוין וסדר ברכות קא סדר. ועיין תוס' (פסחים ק"ו ב' ד"ה מקדש אריפתא) ותבין זה היטב, ותדע כי זה מן רבנן הנזכר פה הוא ר' עמרם המובא שם.

שם: ואיטעה ברי"ח בברכת המזון וכו' ולא פתח בהטוב והמטיב ואדכר ואומר וכו' ברוך מקדש ישראל וראשי חדשים וכו' דכי אתא רב דימי אמר, רב חתים ברי"ח מקדש ישראל ורי"ח עכ"ל. בינה בזה היטב ויודע לך כי לפני בה"ג לא היה כתוב מאמר: כי אתא רב דימי אמר רב חתים ברי"ח ברוך מקדש ישראל ורי"ח בברכות (מ"ד ב') ככתוב

לפנינו כן אם שם (מ"ט ח') אחרי מ"ש שם: טעה ולא הזכיר של ר"ח וכו' ולא ידענא וכו' אי חתים בה אי לא חתים בה. אבל למעלה (מ"ג ח') לא היה כתוב אחרי שאלת מיחתם במאי חתים, כי אם: רב חסרא אמר וכו' ותו לא מודי. עיין שם ושם בשום שכל ותראה פלא, ובגוף חס' אאריך בזה.

שם: נתן לתוכו מים נוטליו ממנו לידיים דהוה ליה מקשה עכ"ל. פה צ"ל מ"ש למטה: וחכמים אומרים בין כך וכו' עד ואמר רב זוטרא וכו'. כי אחרי פ"י דברי ד"א צ"ל פ"י דברי חכמים. ומ"ש שם ואתמר נמי לענין ד' כוסות וכו' עד אחרי מלות ברכת היין צ"ל לפני מ"ש: ודוקא אמרינן הלכתא כרבנן. כי הוא ראייה על מ"ש והלכתא כרבנן, ואחרי מלות: חזי לקריאתי צ"ל מ"ש למעלה: א"ר יוסי בריה וכו' מן המוכחר. ובדרך זה יהיו פה סדרים ולא צלמות. וכל חכם לב יבין זה. —

בהלכות פאה: בארץ אין לה שיעור משום דכתב לא תכלה פאת שדך והויא לה דאורייתא, ולא כתיב בה שיעורא, ובחזקה לארץ מדרבנן היא, וכיון דמדרבנן היא אוקמוה רבנן אששים עכ"ל. דעתו היא כי רבנן לא הוסיפו על עצם המצות כי אם במצות אשר גם העצם שלהן הוא אך מדרבנן, כי נוצר עצם הלא יוסיף עליו ככל אורת גפשו, ובורא דבר הלא יספה אליו כל אשר יחפץ, אבל במצות

ויקרא חכמה חזקה יח חסידים מ"ח וזוהרי חסד חסד חסד

אשר העצם שלהן הוא מאת ד' לא הוסיפו כל מאומה על
 העצם, כי איככה יוסיפו המה על דבר אשר אין את נפש
 בעליו להוסיף עליו? (כי אם היה את נפשו להוסיף עליו
 הוסיף עליו בלי ספק בעצמו בהיות לאל ידו.) ומי יבא
 אחרי המלך לחדש מאומה בדבר אשר כבר עשוהו? והוא
 ענין חדש עד מאד בתנאי המצות. ובגוף הס' הרבתי לדבר
 על הענין הזה כיד ד' הטובה עלי, ולפי' צ"ל כי כל תנאי
 המצות הנמצאים בספרי חז"ל כמו מצות צריכות כוונה,
 ושלא תבאנה בעבירה, וכדומה, הם מדאוריתא. כי אם
 אינם רק מדרבנן לא היו נוהגים כי אם במצות דרבנן, ולא
 במצות דאוריתא, ובגוף הספר דחיתי עפ"י דעת הסוברים
 כי צורך הכוונה במצות וכן פסול מצוה הבאה בעבירה הם
 אך מדרבנן, וכן פלפלתי על מה שנראה מחולין (קל"ז ב')
 כי גם פאת ארץ יש לה שיעור, והוא סותר אי"כ לדעת
 בה"ג הנ"ל.

שם: הלכתא כרימ דאמר רבה בר חנא אמר רבי יוחנן
 ר"מ בשיטת ר"ש וכו' ופליג עליה בחדא עכ"ל. כל הדבור
 ההוא נתבלבל ונשתבש עד מאד. גם בא אל תוכו פסק
 זה ומוטעה והוא בלי ספק מאיזה מעתיק חסר לב. וצריך
 לתקנו כזה: ר"מ בשיטת ר"ש אמרה דאמר אף יקצור
 ויאכיל משהביאה שליש ואותבוה מהא דתניא בבביתא
 אכלה חגב וכו' ואמרינן ר"מ בשיטת ר' יהודה אמרה ומסקינן

מסקנא דשמעתין ר"מ כשיטת ר"ע אמרה דאמר אף לאדם
 גמי לא הויה קצירה דתנן המנמר וכו' שהוא גותן מכל
 אחד ואחד, ואמרינן אמר ר"י אמר שמואל וכו' ופליג עליה
 בחדא וכיון דהווי להו ר"מ ור"ע נכציל במקום ר"י והכון
 חדא שיטתא הלכתה כוותיהו. והפסק הבא באמצע וילמד
 כי מי שהניח פאה ואכלוה חגבים, או שברתה רוח, או
 הכה ברד, או חסלוה גמלים, חייב לתת פאה אחרת תחתיה,
 צריך למחותו ולהשקיעו ולא יאמר. כי למה צריך לתת
 פאה אחרת? הכי הוא חייב באחריותה? הלא אך תעזוב
 כתיב? בינה היטב בכל זה ושימה עינך על כל מ"ש במנחות
 (ע"א ע"ב) מן פסקא דקוצר לשחת עד פסקא דקוצרין מפני
 הנטיעות ותראה ישר אמרי, גם יודע לך גודל שבוש הספרים
 הקדמונים.

בהלכות כלאים: ואפילו לרשב"ל דאמר אינו לוקה
 וכו' עכ"ל, לפני המאמר הזה חסרות ג' מלות: ואפילו
 בקלא אסור, ומיש ואפילו לרשב"ל דאמר אינו לוקה
 ר"ל דס"ל הנהיגה בקול אינו לוקה (כ"מ ל' סע"ב), ובלעדי ג'
 מלות הנ"ל הוא סתום וחתום.

בהלכות חלה: לא מפריש אלא חדא חלה ואתו רבנן
 תקינו עין יפה וכו' עכ"ל מ"ש חדא חלה ר"ל כל שהוא, כי
 מן התורה אין שיעור לחלה, רק מדרבנן יש שיעור, אחד
 מכ"ד, או אחד מ"ה.

שם: והני מילי בחלת ארץ ישראל וכו' לא מפריש אלא
 חדא חלה עכ"ל. גם כל הדבור הזה נתבלבל ונשתבש עד
 מאד וצריך לחקנו כזה: והני מילי בחלה דרבנן כגון חלת
 חוצה לארץ או חלת אי בזמן הזה למאן דס"ל דחלת
 אי בזמן הזה מדרבנן אבל בחלה דאוריתא היכא דלש כמה
 גריו וכו' ור"ל כי לא תקנו רבנן שיעור בחלה כי אם בחלה
 דרבנן אבל בחלה דאוריתא לא תקנו שיעור כלל, אלא די
 בכל שהוא. ואזיל לשיטתו בריש הלכות פאה דרבנן לא
 תקנו שיעור בפאה כי אם בפאה דרבנן עיי'ש ובמ"ש ע"ז
 למעלה והבן היטב בזה.

בהלכות לולב: כדאיקלע רב לבבל בריש ירחא ואשכח
 צבורא דקארו הלילא וכו' הני יחיד נינהו וכו' עכ"ל. בס'
 ישועת יעקב (א"ח ס"י תכ"ב ס"ק ו') כתוב: והפרי"ח כתב דאף
 דמברך על הלל אף שהוא רק מנהג. מיט זמן אינו מברך
 על דבר שאינו רק מנהג וכו', רב איקלע לבבל בריש ירחא
 ואמרו הלל וכו' נ"ל לי שב כדברי הפרי"ח. דרב לטעמיה
 דס"ל במס' ערוובין דף מ"ד דאין אומרים זמן אלא ברגלים.
 ואפי' בריה ויוה"כ אין אומרים זמן וכו' אבל אנן דקי"ל
 דאומרים זמן בריה ויוה"כ ה"ה ברי"ח אי לאו דאינו רק
 מנהגא דאין מברכים עליו זמן עכ"ל והוא שגגה גדולה.
 כי רב בערוובין שם מדבר מברכת הזמן אשר היא על חדוש
 היום. וכזה יתכן היטב לחלק בין רגלים לרי"ח ורי"ח ויוה"כ.

אבל הפר"ח איננו מדבר כי אם מברכת הזמן אשר היא על
 חידוש המצוה (של קולת הכלל) ואיככה יתכן לחלק בזה בין
 רגלים לר"ח ור"ה ויו"הכ זיום אחר? הלא ברכה כזאת איננה
 תלויה כלל במהות היום כי אם בחדוש המצוה מזמן לזמן.
 יעויף תוס' (ברכות ל"ז ב"ר ד"ה ס"י עומד)? ובלעדי זה הנו תמוה עד
 מאד, כי בירושלמי (ברכות פ"ט) כתוב מפורש בשם רב עצמו
 כי אומרים זמן בר"ח, וז"ל: רב אמר צריך להזכיר בו זמן
 עכ"ל. ובשם שמואל כתוב שם כי צ"ל בר"ח והשיאנו. וז"ל
 שמואל אומר צ"ל והשיאנו עכ"ל. א"כ צ"ל כי ר"ח עדיף
 מר"ה ויו"הכ, וכי הוא כמו רגלים. אבל ר"ה ויו"הכ אינם
 כי אם ימי דין ועתות תשובה מאון? וגם מ"ש דלדין דק"ל
 דאומרים זמן בר"ה וביו"הכ אומרים גם בר"ח, הוא תמוה
 מאד, כי לפיז למה אין אנחנו אומרים זמן בליל התקדש
 ר"ח, כאשר אנחנו אומרים זמן בליל התקדש ר"ה ויו"הכ?
 ומדוע מחכים אנחנו בו עד קריאת ההלל? ובגוף הס' עוד
 דברתי ע"ז ועל מ"ש בפ"ה הר"א מפולדא על הירושלמי הג"ל.

בהלכות גרוי: יתומים שאמרו שמענו מאבינו שהיה
 נושה בראובן מנה אפילו שבועה על ראובן ליכא, אימר
 להשביע את בניו עשה. יתומים שמצאו כתוב בכתב אביהם
 וכו' אימר להשביע את בניו עשה עכ"ל. תמוה הוא מאד,
 כי בכל התלמוד כתוב להפך, אשר דרך בני אדם הוא
 שלא להשביע את בניו ושלא להשביע את עצמו. ועיין
 בס' התרומות (סוף ע"ז) ובטור (ח"מ ס"י ע"ה בע"פ ל"א ול"ב) בשם

